

УДК 811.162.3:369.635

З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА З УКРАЇНСЬКОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ЕКОНОМІСТІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ПІВДЕННО- СХІДНОГО РЕГІОНУ

Людмила Островська, Ірина Беганська

*Донецький державний університет управління,
кафедра українознавства,
вул. Челюскінців, 163а, корпус 3, ауд.211,
Донецьк, 83015, Україна,
тел.:(062)337-38-56*

У статті висвітлено досвід створення навчального посібника з українського фахового мовлення економістів для студентів ВНЗ південно-східного регіону. Порушується низка актуальних питань, які потребують обговорення фахівців, зокрема формування українського фахового мовлення в умовах білінгвізму, застосування функціонально-комунікативного і компетентнісного підходів до вивчення фахового мовлення, запобігання явищам інтерференції тощо.

Ключові слова: фахове мовлення економістів, функціонально-комунікативний підхід, компетентнісний підхід, білінгвізм.

В умовах орієнтації вищої освіти на всебічний і гармонійний розвиток особистості, посилення зв'язку змісту навчання з обраною професією особливого значення й **актуальності** для формування мовної й мовленнєвої компетенції студентів набуває вдосконалення змісту вищої освіти, зокрема курсу української мови (за професійним спрямуванням) для студентів економічних спеціальностей. Одним із важливих напрямків удосконалення навчання української мови є формування мовленнєвих компетенцій студентів – майбутніх фахівців, адже вміння спілкуватися українською мовою є запорукою успішності в майбутній професійній діяльності.

Фахове мовлення, зокрема економістів, реалізується у різних формах. Однак більшість дослідників не приділяють уваги проблемі розвитку усного професійного мовлення, практичному застосуванню знань із курсу тощо, зосереджуючись на складанні ділових паперів. Як стверджує І.Клименко, вивчення курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” не повинно зводитися тільки до відшліфування теоретично-практичних знань, умінь і навичок з української мови, які є базовими, а формувати мовленнєво-компетентну особистість, готову до комунікації державною мовою за будь-яких обставин спілкування [2, с. 77]. О.Тищенко конкретизує: “Мова професійного спілкування – це форма сучасної української літературної мови, специфіку якої зумовлюють особливості спілкування у виробничо-професійній сфері: мета, функції, ситуація, особистісні риси учасників спілкування, які залежать од віку, соціального стану, освіти, рівня інтелектуального розвитку та ін.” [6, с 56].

Проблема функціонування української мови на Донеччині до цього часу стоїть досить гостро: більшість населення вважає рідною російську мову, є двомовним або суржикомовним, і цього не можна не враховувати під час навчання студентів-економістів

українського фахового мовлення. Українське мовлення білінгвів характеризується яскравими девіатами, спричиненими інтерференцією. Важливим для ефективної роботи із запобігання помилок і усунення їх у мовленні учнів є виявлення причин їхньої появи, розуміння характеру цих порушень.

Метою пропонованої статті є висвітлення досвіду створення підручника з українського фахового мовлення економістів для студентів ВНЗ південно-східного регіону.

На сьогодні існує багато концепцій викладання мовного курсу для нефілологів. Функціонально-комунікативного принципу побудови курсу дотримуються Л. Барановська, Л. Головата, А. Загнітко, Л. Ляхощка, Т. Рукас, Д. Шапран, Ю. Юкало, Я. Януш, культурологічного принципу при доборі матеріалу – Л. Мацько, О. Муромцева, О. Онуфрієнко, Л. Паламар, компетентнісного підходу – М. Вашуленко, В. Мельничайко, М. Пентилюк, В. Плахотник.

На думку В. Ю. Петрожалко, методика викладання конкретного курсу залежить від 1) методологічного підходу до навчання, 2) наукового змісту дисципліни, 3) обраної моделі фахівця й 4) накопиченого досвіду апробації різних методів і технологій навчання [5, с. 56]. Це основні чинники, які ми врахували під час роботи над написанням навчального посібника “Українське фахове мовлення економістів” [7]. У своїй роботі автори орієнтуються на функціонально-комунікативний і компетентнісний підходи до викладання української мови (за професійним спрямуванням).

Визначаючи компетенцію як сукупність реальних вимог до засвоєння студентом сукупності знань, способів навчальної діяльності, на основі яких формуються відповідні вміння та навички, формується спроможність успішної діяльності в суспільстві, більшість дослідників української мови як навчальної дисципліни розрізняє мовні й мовленнєві (комунікативні) компетенції. Мовна компетенція передбачає засвоєння студентом основ науки про мову, знання її системи, володіння способами й навичками якісної діяльності з вивченим мовним матеріалом.

Мовленнєва компетенція – розуміння студентами чужих і створення власних висловлювань відповідно до мети, завдань та ситуації спілкування, вироблення в них умінь і навичок успішної комунікації. Більшість дослідників зосереджує свою увагу на таких елементах мовної компетенції, як національно-мовна свідомість, мовні здібності, мовне чуття, мовний смак тощо [3, с. 8-19; 4, с. 45-56]. Звичайно, поділ компетенцій на групи є дещо умовним, особливо коли йдеться про мовленнєві й комунікативні компетенції. Прояв студентом означених компетенцій на заняттях з мови свідчить про те, що вони набули особистісної значущості й стали його індивідуальними властивостями, внутрішніми здобутками. Автори пропонованого навчального посібника поняття мовної компетенції тлумачать як усвідомлені операції з різноманітними фактами мови з погляду їх розуміння й умінь користуватися ними.

На сьогодні фіксується достатньо низький рівень мовленнєвої культури випускників загальноосвітніх шкіл і ВНЗ і невміння спілкуватися у різних життєвих ситуаціях як результат послуговування традиційним мовно-системним, суто теоретичним підходом до вивчення мови. Розв’язати цю важливу проблему можливо, застосовуючи функціонально-комунікативний підхід до викладання української мови (за професійним спрямуванням). За функціонального підходу методика будується так, що кожна мовна одиниця чи форма розглядається крізь призму її ролі, функції у вираженні думки мовця. “Зіставлення особливостей функціонального й комунікативного підходів дає змогу науковцям констатувати доцільність інтеграції. Якщо функціональний підхід до презентації мовного матеріалу передбачає з’ясування ступеня його комунікативної значущості, то процес реалізації комунікативного підходу вимагає встановлення особливостей функціонування

певної мовної одиниці” [9, с. 3]. Окреслені принципи й зумовили вибір функціонально-комунікативного й компетентнісного підходів до викладання української мови (за професійним спрямуванням) під час написання навчального посібника “Українське фахове мовлення економістів”.

Метою навчального посібника “Українське фахове мовлення економістів” стало ознайомлення зі становленням і розвитком української літературної мови, з основами культури українського мовлення, виявлення специфіки функціонування усної і писемної форми фахової мови відповідно до спеціальності, вільне володіння лексикою і термінологією свого фаху.

Пропонований навчальний посібник укладено відповідно до програми з української мови для студентів економічних спеціальностей, затвердженої навчально-методичною радою Донецького державного університету управління (укладачі: д.н. з держ. управління Токарева В. І., к. н. з держ. управління Беганська І. Ю., к. філол. н. Островська Л. С.). Навчальний посібник структурно має три розділи й зорієнтований на кредитно-модульну систему навчання.

У першому заліковому модулі “Мова і література як основи націоцентричного світогляду особистості” подано характеристику найосновніших етапів розвитку української літературної мови від давнини до сучасності, підкреслено роль мови у формуванні людської особистості, нації та народу. Виклад матеріалу спирається на найновіші досягнення лінгвістичної думки щодо походження й розвитку української мови загалом та формування літературної мови зокрема, значну увагу приділено питанню періодизації історії української літературної мови, проблемі становлення українського правопису, інноваціям сучасної української мови. Автори вважають, що формування мовної особистості, культури мовлення студентів неможливе без усвідомлення того, що мова – це живий організм, у якому виявляються найменші прояви людської діяльності, культури, внутрішнього світу тощо. Майбутнім фахівцям економічної галузі України варто прищепити розуміння, що норми літературної мови вироблені протягом багатьох століть, а не є науковою теорією мовознавців чи бажанням окремих впливових людей. На нашу думку, важливим питанням, порушеним у навчальному посібнику, є доведення того, що “мова – надзвичайно складне явище, яке не зводиться до жодної зі своїх функцій, яке годі означити, викласти в якусь готову формулу” [8, с. 15], а рівень розвитку кожної мови залежить від рівня індивідуального мовлення кожного з її мовців.

Другий заліковий модуль “Писемне фахове мовлення” присвячений специфіці писемного фахового мовлення економістів. У ньому визначено орфоепічні, акцентуаційні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, правописні, пунктуаційні, стилістичні мовні норми. Розкрито особливості ведення документації, подано відомості про документи і їх приклади. Підготовлено практичні завдання з використанням економічної термінології

У третьому заліковому модулі “Усне фахове мовлення” навчального посібника особливу увагу приділено культурі публічного виступу, діалогу, етиці мовного і професійного спілкування.

Навчальний матеріал у межах кожного змістового модуля розподілено на 2 блоки: теоретичний і практичний. Теоретичний блок містить список пропонованої літератури до кожної теми, ґрунтовний виклад основних наукових положень. Практичний блок включає індивідуальні домашні завдання, завдання для самостійної роботи, перелік контрольних питань. Така блокова система допомагає уникнути дублювання виучуваного лінгвістичного матеріалу.

Добираючи практичні завдання й вправи, автори навчального посібника враховували ту мовну ситуацію, в якій перебувають студенти-економісти південно-східного регіону.

Студентська молодь Донецька спілкується переважно російською мовою. Використовуючи українську мову в окремих ситуаціях спілкування, мовці допускають ряд мовленнєвих огріхів і помилок. Щодо орфоепічних норм – це “акання”, пом’якшення [r]; діалектними можна вважати помилкові граматичні форми *ходе, робе*; явища семантичної інтерференції спостерігаються під час використання слів у невласливому для них в українській мові значенні, що зумовлено міжмовною омонімією: наприклад, *поверховий* замість *поверхневий*, *лице* замість *особа*, *міроприємства* замість *заходи* тощо.

На жаль, місцеві ЗМІ не є прикладом для наслідування: уже кілька років телереклама переконує донеччан, що в будівельному супермаркеті на керамічну плитку встановлено “самі низькі ціни”, “найпопулярнішою” помилкою є неправильне відмінювання українських прізвищ, невикористання кличного відмінка при звертанні тощо.

Отже, в цій непростій ситуації особливої актуальності набуває процес оволодіння практичними навичками з української мови за професійним спрямуванням. А саме професійна сфера, за даними соціолінгвістичних досліджень, є найбільш сприятливою для функціонування української мови в південно-східному регіоні. Зокрема дані, отримані в ході вивчення мовної поведінки, засвідчують, що студенти-донеччани українською мовою найчастіше послуговуються саме при спілкуванні на навчально-професійні теми, що зумовлено тенденціями, які почали порівняно недавно виявлятися у вищих навчальних закладах у зв’язку з переходом на викладання навчальних дисциплін українською мовою. Це знаходить підтвердження і в матеріалах, зібраних методом інтерв’ю. Так, студенти Донецького державного університету управління, які однаково добре володіють українською та російською мовами, зазначають, що, спілкуючись в основному російською, відповідають на практичних заняттях, семінарах, колоквіумах, екзаменах тією мовою, якою читається теоретичний курс. Російськомовні студенти зазначали, що спочатку намагалися, конспектуючи лекцію, перекладати лекцію з української на російську мову. Але оскільки ця робота вимагала додаткового часу, частина речень записувалась українською мовою, в результаті чого в конспекті запанував своєрідний суржик у письмовому варіанті. Це стимулювало студентів до запису лекцій українською мовою і відразу ж зняло психологічне напруження. Наступним логічним кроком стало україномовне спілкування з викладачем на семінарах і колоквіумах. Як бачимо, отримані результати засвідчують певну залежність мовної поведінки інформанта від теми розмови в тому випадку, якщо в свідомості закріплюється зв’язок “тема – мова”.

Відповідно до тої ситуації, що склалася на сьогодні, автори навчального посібника “Українське фахове мовлення економістів” намагалися добирати практичні завдання, які б навчили студентів користуватися багатством мовних засобів, сприяючи постійному поповненню їхнього словникового запасу, розвитку й урізноманітненню граматичної будови мовлення (граматико-стилістичний аспект); удосконалили навички й уміння студентів використовувати мовні засоби у власному мовленні, забезпечуючи високий рівень мовної культури (функціонально-комунікативний аспект). Корисними в цьому плані є вправи на переклад текстів наукового стилю. Виконання таких вправ допоможе студентам сформувати певний запас термінологічної лексики, причому не шляхом калькування готових лексичних форм, а вдумливо, свідомо, використовуючи методи зіставлення, підбору, аналізу мовних явищ. Відповідна система передтекстових завдань, які супроводжують тексти, дозволяє ознайомити студентів зі специфікою передачі фактів із однієї мови на іншу, враховуючи розбіжності в мовах на всіх рівнях: фонетичному, лексичному, словотворчому, морфологічному, синтаксичному. Особливі труднощі під час перекладу економічного тексту становить правильний вибір слова залежно від контексту. Необхідно знати не лише значення слова, а й враховувати його лексичну сполучуваність

(общество с ограниченной ответственностью – товариство з обмеженою відповідальністю; экономические проблемы общества – економічні проблеми суспільства; общественная организация – громадська організація; представляют информацию – надавати інформацію; представляют проект – подавати проект на розгляд; представляют в виде графика – зобразити у вигляді графіка; представит результаты исследований – надати результати, ознайомити з результатами досліджень; представит (вообразит) – уявити; пресавит отчет – показати (подати) звіт; не представит затруднений – не викличе труднощів; представляют научную школу – представляти (репрезентувати) наукову школу; представляют интересы – представляти інтереси; представляют собой – являти собою тощо).

Досить часто студенти нашого регіону користуються комп'ютерним перекладом спеціалізованих економічних текстів (написання курсових робіт, переклади фахових текстів, підготовка доповідей і статей на наукові конференції). Сьогодні комп'ютерний переклад еволюціонував від максимально спрощених версій до версій “заглиблених” у зміст. Проте, навіть при більш вдосконаленому рівні розвитку сучасних систем автоматичного перекладу він “ґрунтується виключно на формальному представленні тексту і не торкається його смислового наповнення” (А. Загнітко). Внаслідок цього будь-яка система автоматичного перекладу не здатна зробити переклад абсолютно відповідним до оригіналу й вільним від помилок. З огляду на це, в навчальному посібнику пропонуються завдання посткомп'ютерного редагування економічних текстів. Завданням викладача української мови стає пояснити студентам необхідність й особливості зазначеного етапу перекладу. Для адекватного перекладу перекладач повинен мати такі якості: знати внутрішні структури мов, між якими здійснюється переклад, мати ясне уявлення про культуру, історію, мораль, переважні типи мислення народів, що є носіями мови; володіти значним словниковим запасом, більш-менш структурованим за сферами застосування слів (спеціальна термінологія, діалекти, ідіоматика, сленг); вміти для певного слова запропонувати семантичні функції від нього, такі як синонім, антонім, конверсив, класичний атрибут, а також вміти запропонувати похідні частини мови від даного слова.

Основою для розробки різноманітних практичних завдань і вправ в навчальному посібнику стали економічні фахові тексти, кожен з текстів супроводжується системою вправ і завдань на повторення, закріплення й удосконалення раніше набутих і здобуття нових знань і навичок з усіх розділів науки про мову. Під час аналізу лексичного складу спеціального тексту студентам пропонується знайти в тексті терміни, проаналізувати їх склад за походженням, визначити їхні семантичні особливості порівняно із загальноживаними відповідниками (наприклад, *гроші, купівля, продаж, товар, ціна*); дібрати власні приклади з мови фаху; пояснити їх функціональну специфіку, склавши речення.

З метою узагальнення набутих знань і навичок у підручнику вміщено зразки економічних фахових текстів для аналізу, який студенти здійснюють відповідно до запропонованого алгоритму.

Алгоритм аналізу фахового економічного тексту

Увага! Фаховий текст повинен обов'язково мати заголовок. У кінці мають бути повні вихідні дані (бібліографія) джерела, звідки взято текст.

I. Стильова належність тексту: ...

Підстіль: ...

II. Типологічна будова висловлювання: ... (якщо науковий опис чи наукове міркування, то зазначити його тип – опис статичний чи динамічний; міркування дедуктивне, індуктивне чи індуктивно-дедуктивно-індуктивне).

III. Заголовок виражає ... (тему чи основну думку).

IV. Характеристика мовних ознак фахового тексту:

Лексичні

1. Наявність термінології (заповнити таблицю прикладами з тексту).

Загальнонаукова термінологія

Вузькоспеціальна термінологія

Схарактеризувати п'ять термінів із тексту за схемою:

- за функцією (загальнонауковий чи вузькоспеціальний);
- за будовою (однокомпонентний, двокомпонентний, трикомпонентний чи багатоконпонентний);
- за походженням (питомий чи запозичений, якщо запозичений, то з якої мови).

2. Характеристика абстрагованості змісту тексту (наявність абстрактних іменників, дієслів абстрактного теперішнього часу). Навести приклади.

3. Однозначність і точність лексики, відсутність багатозначних слів, уживання слів у прямому значенні. Навести приклади.

Морфологічні

1. Морфологічний склад висловлювання. Заповнити таблицю.

Кількісний склад частин мови

Іменник

Дієслово

Прикметник

Прислівник

На підставі статистичних даних таблиці зробити висновок про частотність уживання різних частин мови у фаховому висловлюванні.

2. Наявність віддієслівних іменників. Навести приклади.

3. Наявність похідних сполучників і прийменників. Навести приклади.

Синтаксичні

1. Синтаксична будова висловлювання. Заповнити таблицю.

Кількісна характеристика синтаксичних конструкцій

Прості неускладнені речення

Прості ускладнені речення

Складні речення

На підставі статистичних даних таблиці зробити висновок про перевагу синтаксичних конструкцій у фаховому висловлюванні.

2. Характеристика порядку слів у реченнях. Навести приклади речень із прямим і зворотнім порядком слів.

3. Наявність цитат, визначення виду їх (опосередковане чи безпосереднє цитування). Навести приклади.

V. Рекомендації щодо вдосконалення фахового висловлювання (наявність помилок – лексичних, граматичних та ін. – і варіанти усунення їх).

VI. Складання анотації до опрацьованого фахового тексту.

Одним з ефективних завдань для формування мовленнєвих компетенцій майбутнього економіста є ділова гра, яка передбачає моделювання функцій структур (організацій, колективів, органів управління) і дій їхніх працівників, спрямованих на пошуки найкращого варіанту розв'язання певних завдань, ситуацій, проблем. Актуальність ділової гри в тому, що вона дає змогу учасникам розкрити свої можливості, навчитися займати активну позицію, здійснити умовний перехід студента з навчальної діяльності на професійну – з відповідною трансформацією предмета, мотивів, цілей, засобів, способів і результатів діяльності. Динаміка ділової гри – у поступовому розвитку від “традиційного”

до “знаково-контекстуального” навчання, що відтворює предметні й соціальні ситуації, допомагаючи таким чином студентові пройти первинне тестування на засвоєння лекційного й практичного матеріалу [1, с. 5]. Як вияв співтворчості викладача зі студентом ділова гра, що ґрунтується передусім на усному спілкуванні, має такі переваги:

- можливість диференційованого підходу до предмета обговорення;
- швидке реагування на висловлювання співрозмовника за допомогою пояснень, поправок тощо;
- розширення компетентності керівника за рахунок критичних оцінок, пропозицій і думок партнера;
- можливість диференційованого підходу до обліку та оцінювання об’єктивних чинників розіграної ситуації;
- відчуття особистої значущості у розв’язанні обговорюваних проблем і причетності до результатів реалізації цілей гри.

Учасник рольової гри, як і актор у театрі, повинен бути спостережливим, уважним, уміти добирати й узагальнювати життєвий матеріал, мати багату фантазію, пам’ять, темперамент, володіти такими засобами виразності, як добра дикція, інтонаційна різноплановість, міміка, жести тощо. Зокрема, в навчальному посібнику пропонуються такі завдання.

Визначте своє ставлення (з усім згодний, згодний, не можу визначитися, не згодний, зовсім не згодний) до тези: “Бізнесменом, який процвітає, стає той, хто володіє розвиненим абстрактним мисленням, здібностями до навчання”. Складіть перелік аргументів на захист своєї позиції.

Організуйте рольову дискусію на одну з тем:

1) Про якість менеджера треба судити по тому, як добре він може організувати велику кількість людей і наскільки ефективно він може домагатися найкращих результатів від кожного з них, зливаючи їх у єдине ціле (Акко Моріта – засновник фірми “Соні”).

2) Освіта – єдина цінність, що не піддається девальвації (М. Тетчер).

3) Сильніша за всіх – людина, що володіє собою (Сенека).

Учасники повинні поводитися відповідно до однієї з обраних ролей:

“Ініціатор” – захоплює ініціативу із самого початку, відстоює свою позицію за допомогою аргументів і емоційного початку.

“Сперечальник” – зустрічає в багнеті будь-які висунуті пропозиції і захищає протилежні точки зору.

“Угодовець” – виражає свою згоду з будь-якими думками і підтримує усі висловлення, підтакуючи опоненту.

“Оригінал” – як правило, не втрутається в суперечку, але час від часу висуває якісь несподівані пропозиції.

“Організатор” – прагне до того, щоб виступили всі учасники, ставить уточнюючі питання.

“Мовчун” – всіляко уникає прямої відповіді на питання; ніхто не повинен зрозуміти, якої точки зору він дотримується.

“Деструктор” – увесь час порушує плавний плін дискусії (щось упускає з рук, не вчасно хихикає ...)

Виступи повинні бути короткими, кожен повинен містити один аргумент. Спостерігачі вирішують, яка роль найбільш оптимальна в спільному аналізі проблем.

Складіть “Пам’ятку головуючого наради” і “Пам’ятку учасника наради”.

Проведіть ділову гру – збори на тему “Організація рекламної кампанії”. Проаналізуйте створену модель групового спілкування.

До найголовніших завдань, реалізовуваних у навчальному посібнику, належать формування й розвиток стійких мовленнєвих навичок усного мовлення, вироблення мовленнєвотвірних і мисленнєвотвірних умінь, які передбачають фахову орієнтованість і відповідну прогнозованість мовленнєвої ситуації. Зважаючи на це, в навчальному посібнику міститься комплекс завдань, у яких пропонується членування тексту на складові частини, введення необхідних елементів тексту, розширення зв'язних висловлювань, згортання мовних одиниць, заміна мовних одиниць, стилістичні перебудови, складання зв'язного уривку з розрізнених речень, побудова тексту за опорними словами, сюжетною канвою, відтворення деформованого тексту, редагування, переклад, складання зв'язних висловлювань.

Отже, у навчальному посібнику розроблено систему спеціально дібраних вправ і завдань на формування як загальних мовних і мовленнєвих, так і фахових мовленнєвих навичок. Вона передбачала такі види діяльності студентів: опрацювання основного й додаткового лінгвістичного матеріалу на виучувану тему; підготовку усних і письмових відповідей на запитання, що стосуються теоретичного фахового матеріалу; вправи аналітичного і конструктивного характеру з використанням лінгвістичних і фахових словників; складання різних видів ділових паперів (за зразками); дослідження тексту зі стилістичного погляду (художнього, наукового, публіцистичного, офіційно-ділового); творчі вправи: створення висловлювань різних типів, стилів, жанрів з урахуванням ситуації спілкування; складання діалогів на фахову тематику; відтворення готових, у тому числі професійно спрямованих, текстів (переказ із творчим завданням); написання конспектів, тематичних виписок, тез, анотацій, бібліографій на основі опрацьованої літератури; складання планів; виступи з рефератами й різного типу повідомленнями.

Навчальний посібник містить тренувальні тестові завдання (для усного опитування під час перевірки домашнього завдання), контрольні (для письмової перевірки опрацьованих тем), пробні модульні контрольні роботи (для самостійної підготовки). Уміщений тестовий контроль спрямований на перевірку засвоєння ключових елементів навчального матеріалу. Він відрізняється більшою об'єктивністю, усуває суб'єктивізм, скорочує час на перевірку, сприяє дотриманню єдності вимог, запобігає випадковості при оцінюванні знань, забезпечує сприйняття студентом оцінки як об'єктивної, дає змогу статистично опрацювати одержані результати.

У додатку до навчального посібника вміщено словничок економічних термінів, що словник є довідковим посібником із термінології та вміщує близько 900 термінів із таких питань: основні економічні поняття; облік і звітність показників виробничої діяльності, аналізу господарювання; фінансування та кредитування; зовнішньоекономічна діяльність; нормування виробничих процесів і матеріальних ресурсів; праця та заробітна плата, їх нормування; цінні папери та акціонування; оподаткування та страхування; менеджмент тощо. Автори посібника переконані, що робота над словничком сприятиме формуванню фахового мовлення економістів, що перш за все передбачає оволодіння відповідною термінологією. Укладаючи словничок економічних термінів, автори брали за основу “Тлумачний російсько-українсько-англійський словник з економіки та фінансів. Основні терміни: близько 3500 термінів” /Уклад.: М. Д. Гінзбург, Н. Г. Бізюк, С. Д. Левіна та ін. / За заг. ред. А. А. Рудніка. Харків, 2001. 752 с.

Отже, запропонований навчальний посібник “Українське фахове мовлення економістів” сприятиме, по-перше, активізації й поглибленню знань норм граматики, лексики, фразеології й синтаксису сучасної фахової мови, по-друге, розвиткові й удосконаленню

вмінь і навичок роботи з текстами наукового й офіційно-ділового стилю в межах сфери професійного спрямування; також спрямований на підвищення рівня грамотності – як усної, так і писемної форм спілкування.

1. *Берн Э.* Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений. Екатеринбург: Литур, 2001. - 575 с.
2. *Клименко І.* Формування мовленнєвої компетенції студентів під час вивчення курсу Українська мова (за професійним спрямуванням) // Вісник Сумського державного університету. 2004. № 1 (60). С. 76-80.
3. *Кучерук О.* Уміння – передусім (Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості школяра) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2008. № 10. С.18-24.
4. *Пентиліок М. І.* Культура мови і стилістика. К.: Вежа, 1994. 348 с.
5. *Петрожалко Ю. В.* Формування культури професійного мовлення у студентів економічного фаху ВНЗ // Вища освіта України. 2003. № 2. С. 88-92.
6. *Тищенко О.* Модель курсу Мова професійного спілкування // Дивослово. 2003. № 9. С. 56-59.
7. *Токарева В. І., Беганська І. Ю., Островська Л. С., Садовська Н. М.* Українське фахове мовлення економістів: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Донецьк: ДонДУУ, 2009. 281 с.
8. *Сербенська О., Волощак М.* Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. К.: Просвіта, 2001. 204 с.
9. *Шульжук Н. В.* Особливості реалізації функціонально-комунікативного підходу до вивчення мовних одиниць сучасної української літературної мови у ВНЗ // Східнослов'янська філологія. 2008. Вип.14. С.261-267.

FROM EXPERIENCE OF CREATION OF THE MANUAL ON THE UKRAINIAN SPEECH OF ECONOMISTS FOR STUDENTS OF HIGH SCHOOLS OF SOUTH EAST REGION

Lyudmyla Ostrovska, Iryna Beganska

*Donetsk State University of Management,
Ukrainegraphy Department,
Street Cheljusintsev, 163a / 3, Donetsk, 83015, Ukraine,
phone: (062 337-38-56*

In article experience of creation of the manual on the Ukrainian professional speech of economists for students of high schools of South east region is shined. A number of pressing questions which demand discussion of experts, in particular formation of the Ukrainian professional speech in conditions of bilingvizm, the use is functional-communicative and competence approaches to studying of professional speech, the prevention to the interference phenomena rises.

Key words: professional speech of economists, is functional-communicative and competence approaches, bilingvizm.

**С ОПЫТА СОЗДАНИЯ УЧЕБНОГО ПОСОБИЯ ПО УКРАИНСКОЙ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ ЭКОНОМИСТОВ ДЛЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ
ЮЖНО-ВОСТОЧНОГО РЕГИОНА**

Людмила Островская, Ирина Беганская

*Донецкий государственный университет управления,
кафедра украиноведения,
ул. Челюскинцев, 163а, корпус 3, аудитория 211,
Донецк, 83015, Украина,
тел.: (062)337-38-56*

В статье освещен опыт создания учебного пособия по украинской профессиональной речи для студентов вузов южно-восточного региона. Поднимается ряд актуальных вопросов, которые требуют обсуждения специалистов, в частности формирование украинской профессиональной речи в условиях билингвизма, использование функционально-коммуникативного и компетентностного подходов к изучению профессиональной речи, предупреждение явлений интерференции и др.

Ключевые слова: профессиональная речь экономистов, функционально-коммуникативный подход, компетентностный подход, билингвизм.

Стаття надійшла до редколегії 9.11. 2009
Прийнята до друку 20. 01. 2010